

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

Івановська Ніна В'ячеславівна

УДК 111.11:7.038.6:008

ПРОЕКТ «МИСТЕЦЬКИЙ АРСЕНАЛ»
У ЧАСОПРОСТОРИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

26.00.01 – теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
(доктора філософії)

Київ – 2017

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник:

доктор мистецтвознавства, професор
Шульгіна Валерія Дмитрівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв,
професор кафедри естрадного виконавства

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
Кияновська Любов Олександрівна,
Львівська національна музична академія
імені М. В. Лисенка,
завідувач кафедри історії музики

кандидат культурології
Шман Світлана Юрївна,
Міністерство культури України,
головний спеціаліст відділу
переміщення культурних цінностей

Захист відбудеться 29 вересня о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.

Автореферат розіслано 29 серпня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Мистецький соціокультурний проект на даний час є найбільш мобільною і динамічною формою актуалізації мистецтва в добу постмодерну. З одного боку, можна зауважити, що дана форма вже є досить сформованою як явище культурного життя в сучасній художній практиці, як жива творча лабораторія, що пристосовує нові технології і вирішує складні проблеми взаємодії різних видів мистецтв і соціального середовища. З іншого боку, у теорії та історії культури, зокрема у мистецтвознавчій думці, особливості мистецького соціокультурного проектування майже не досліджені.

У контексті сучасної епохи саме соціокультурний проект став відповідати новим вимогам нашого часу і взяв на себе особливу відповідальність у поданні та просуванні мистецтва не тільки як продукту «споживання» в умовах тотального ринку, але і як духовної складової сьогодення. Концепція проекту будується на об'єднанні і створенні загальної структури «світу мистецтва», діяльність якої насамперед спрямована на збереження і розвиток естетичних і гуманістичних цінностей культури в цілому.

Наукове осмислення явища проектування в сучасному мистецтвознавстві в даний час лише починається і ще не має достатньої теоретичної бази. Дисертація, спираючись на практичний досвід автора, визначає актуальну і затребувану галузь для теоретичного вивчення явища мистецького соціокультурного проекту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі естрадного виконавства Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв відповідно до тематичного плану науково-дослідницької діяльності НАКККіМ. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (протокол № 4 від 28 квітня 2014 року), відповідає комплексній темі «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (реєстраційний номер 0115U001572).

Науковою проблемою представленого дослідження є теоретичне обґрунтування змісту соціокультурного проектування у галузі мистецтва, концептуалізація проекту «Мистецький арсенал» як моделі формування постмодерного художнього простору і світового іміджу України початку ХХІ століття та актуалізація інтерактивних технологій презентації вітчизняного і світового мистецтва у транснаціональних проектах.

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження – визначити парадигму стратегії мистецького соціокультурного проектування у постмодерній Україні та розробити інноваційну модель проекту на прикладі діяльності Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал».

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких *задач*:

- розробити концепцію часопросторової парадигми мистецького проектування та розбудови культурного простору сучасної України; здійснити концептуальний

синтез результатів дослідження окремих форм і компонентів проекту «Мистецький арсенал» на основі цієї методологічної парадигми;

- визначити філософські, культурологічні та мистецтвознавчі рефлексії осмислення феномену проектування в галузі культури і мистецтва;

- узагальнити уявлення про особливості трансформування соціокультурного проектування в постмодерному науковому полі;

- виявити специфіку принципу синтезу мистецтв у презентації художнього простору сучасної України в текстах постмодерного дискурсу;

- розробити методологічні основи проектного моделювання та запропонувати авторську модель мистецького соціокультурного проекту;

- обґрунтувати значення пріоритетних напрямків і форм презентації мистецтва в діяльності культурно-мистецького комплексу «Мистецький арсенал»;

- узагальнити сучасний досвід впровадження всеукраїнських та транснаціональних культурно-мистецьких програм і проектів у художній континуум України на прикладі діяльності Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал».

Об'єкт дослідження – часопростір постмодерної культури України початку ХХІ століття.

Предмет дослідження – проект «Мистецький арсенал» як інноваційна модель формування постмодерного простору України початку ХХІ століття.

Хронологічні межі дослідження обумовлені розбудовою нової культурно-мистецької політики України в період утвердження її Незалежності в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Низкою президентських указів, починаючи з 2003 року, комплексу «Арсенал» було надано статус Національної культурно-мистецької та музейної установи та назву «Мистецький арсенал». Ретроспекції до інших хронологічних періодів пов'язані з особливостями історичних, політичних та соціокультурних умов розвитку України.

Територіальні межі дослідження окреслюються сучасним адміністративно-територіальним статусом України як незалежної суверенної держави.

Методи дослідження. Дослідження побудоване на міждисциплінарному інтегруванні методів сучасної філософії, естетики, культурології та мистецтвознавства. Домінантою поліметодологічного підходу виступає теорія часопросторової парадигми культури України в її мистецтвознавчій інтерпретації. У роботі над дисертацією був використаний наступний комплекс методів дослідження у сучасній теорії, історії культури та мистецтвознавстві:

- 1) типологічний метод дозволив визначити основні форми презентації мистецтва, їхню взаємодію та роль в сучасному художньому житті;

- 2) метод образно-стилістичного аналізу художніх творів дозволив виявити основні напрямки в сучасному актуальному мистецтві;

- 3) порівняльно-історичний метод дозволив ототожнити і проаналізувати традиційні і нові форми актуалізації мистецтва;

- 4) аналітичний метод сприяв визначенню характерних особливостей становлення та розвитку проектної діяльності в Україні, специфіку її організації, стратегію і спрямованість у культурно-мистецькій сфері.

Теоретичною базою представленої роботи стали:

- розробки наукових принципів соціального проектування, здійснені Я. Дітріхом, Т. Тіорі, Д. Фраєм та іншими дослідниками; ідей проектування соціальних систем на пострадянському просторі в роботах О. Генісаретського; з точки зору соціального управління у працях І. Бестужева-Лади; теоретичні основи соціального проектування, проаналізовані в роботах А. Пригожина, Ж. Тощенко та ін.; публікації, присвячені розробці теоретико-методологічних основ соціокультурного проектування (Т. Дрідзе, С. Зуєв, А. Марков та ін.); праці вітчизняних вчених, які зверталися до досліджень у сфері соціокультурного проектування та моделювання (С. Зуєв, Г. Карась, А. Кравченко, С. Кримський, А. Марков, В. Луков, В. Сидоренко та ін.);
- наукові розробки вчених у сфері соціології культури та соціокультурного стратегування (Н. Капустіна, В. Карпов, Г. Рудик, О. Семашко, Л. Чупрій та ін.);
- наукові праці, предметом дослідження яких є взаємовплив мистецьких та соціальних процесів (Д. Віленський, Б. Гройс, Н. Маньковська, В. Мізіано та ін.);
- загальні теоретико-методологічні праці відомих вчених, що відображають питання складної діалектичної взаємодії культури і суспільства (А. Гуревич, Л. Коган, Д. Лихачов та ін.); роботи дослідників, які формують сучасне уявлення про культуру як чинник соціокультурної регуляції суспільного життя (М. Каган, І. Лісаковський, А. Флієр та ін.); наукові розробки з теорії і практики реалізації культурної політики в сучасних умовах становлення ринкових відносин (Г. Аванесова, В. Жидков та ін.);
- наукові дослідження процесів, що відбуваються в культурі сучасної України, в тому числі в соціокультурному проектуванні (Ю. Богуцький, В. Чернець, В. Шейко) та художньому проектуванні окремих явищ культури і мистецтва, таких як: театральне мистецтво (І. Безгін, С. Безклубенко), дозвілля (І. Петрова), соціологія художньої культури (О. Семашко, С. Цимбалюк), а також в галузі музичного мистецтва (Г. Побережна, В. Редя, К. Станіславська, В. Шульгіна) тощо;
- дослідження з історії та теорії української культури і мистецтва, філософські, естетичні, культурологічні розвідки (Т. Андрущенко, Л. Кияновська, В. Бітаєв, С. Волков, Т. Гуменюк, А. Козир, Т. Кривошея, П. Круль, В. Личковах, О. Маркова, О. Немкович, Г. Побережна, В. Рожок, О. Рощенко, Ю. Сабадаш, О. Самойленко, В. Сіверс, М. Северинова, В. Шейко та ін.);
- культурологічні праці, що стосуються характеристики багаторівневості культурного простору, духовного світу, творчої сутності людини (М. Бердяєв, Є. Більченко, В. Вернадський, П. Герчанівська, В. Каганський, Ю. Лотман, Дж. Розенау, М. Хайдегер, О. Шпенглер та ін.);
- дослідження проблем простору і часу в культурі та мистецтві (М. Бахтін, Е. Еванс-Прічард, М. Каган);
- наукові розвідки з проблем семіотичного підходу (А. Гуревич, О. Колесник, Ж. Ле Гофф, Ю. Лотман та ін.);
- наукові праці дослідників, присвячені вивченню різних аспектів постмодернізму в філософії, естетиці, культурі і мистецтві (Р. Барт, Ж. Бодрійяр, Дж. Ваттімо, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, В. Джеймс, Ф. Джеймісон,

Ч. Дженкс, У. Еко, А. Етціоні, П. Козловські, Ю. Кристева, Д. Кук, К. Леві-Строс, Ж.-Ф. Ліотар, М. Роз, Р. Рорті, А. Хайс, І. Хассан та ін.), а також українських науковців (Є. Більченко, П. Герчанівська, Т. Гуменюк, Н. Жукова, В. Личковах, О. Маламур, Г. Меднікова, Л. Мізіна, О. Наконечна, О. Оніщенко та ін.);

- дослідження, що розкривають феномен синтезу мистецтв та його прояви на різних рівнях: загальної теорії художнього синтезу (М. Алпатов, Л. Андрєєв, Ю. Борев, А. Зісь, І. Іюффе, М. Каган, О. Кириченко, В. Міхалев, Є. Муріна, В. Тасалов, І. Юдкін), музично-художнього синтезу (В. Ванслов, С. Давидов, Л. Закс, Т. Куришева, М. Нєстьєва, В. Рєдя, О. Соколов, О. Шевченко), проблем світломузики (Б. Галєєв, І. Ванечкін) і синестезії (Л. Сабанєєв, І. Фейгенберг, Ф. Юр'єв);

- розробки діяльнісної концепції культури, представлені в працях Г. Батіщева, В. Давидова, В. Іванова, Е. Ільєнкова, М. Кагана, В. Малахова, Е. Маркар'яна в аспекті моделювання мистецьких процесів;

- наукові розвідки, присвячені теорії і практиці художнього ринку та впливу ринкових технологій на сферу актуалізації та презентації мистецтва (А. Карпова, Т. Мілюкова, О. Петрова, Д. Северюхін, Н. Суворов, Т. Шехтер та ін.);

- роботи, що безпосередньо пов'язані з проблематикою сучасного музеєзнавства (Т. Campbell, А. Desvallees, Т. Edwards, D. Elliott, А. McClellan), актуалізації сучасного мистецтва в різних його формах (О. Федорук, М. Бірюкова, І. Висоцький, В. Мазур, Є. Рєзнікова, С. Шман) та дослідників фестивального руху в Україні (В. Марченко, О. Сичова, С. Чернецька та ін.).

Джерельна база дослідження. Основними базовими джерелами у розробці дисертаційної концепції стали каталоги бієнале та фестивалів сучасного мистецтва, створені на основі підготовки та проведення кожного проекту. До відкриття кожного масштабного проекту, досліджуваного в дисертації, виходили каталоги, які надають в повному обсязі інформацію щодо проведення заходу. Також джерелами дослідження стали художні твори, представлені в різних номінаціях та кураторських розділах, що брали участь у мистецьких проектах.

Дослідження будується як на теоретичному аналізі, так і на практичному досвіді роботи автора над проектом «Мистецький арсенал» та його впровадженні у регіони України, а також у процесі співпраці з відповідними інституціями Польщі, Італії, США у підготовці та проведенні Київського бієнале сучасного мистецтва «Arsenale-2012», фестивалів «Книжковий Арсенал» та «Арсенал Ідей».

Наукова новизна одержаних результатів визначається першою спробою застосування у мистецтвознавчому дискурсі теорії часопростору для осмислення феномену соціокультурного проектування у постмодерній Україні.

Уперше:

- осмислено теорію часопростору культури як методологічну основу інноваційного соціокультурного проектування;

- розроблено парадигму стратегії актуалізації мистецтва в культурному просторі сучасної України та створено презентаційну модель інноваційного проекту як синтетичного явища мистецтва XXI століття;

- у вітчизняній теорії та історії культури здійснено комплексне дослідження проблем соціокультурного проектування у часопросторі України початку XXI століття;

- обґрунтовано пріоритетні напрямки та стратегію сучасної презентації мистецтва на засадах теорії тексту;

- узагальнено досвід транснаціонального мистецького проектування у США (National Museum of National History, National Museum of American History, Smithsonian American Art Museum and National Portrait Gallery – Washington) та європейських країнах, зокрема в Україні, виявлені шляхи його подальшого розвитку у часопросторових константах культури;

- обґрунтовано необхідність запровадження стратегії транснаціонального розвитку та соціокультурного проектування в умовах світових глобалізаційних процесів;

- на прикладі діяльності проекту «Мистецький арсенал» сформульовано програмний принцип розвитку соціокультурного проектування як формування сучасного художнього простору України доби постмодерну;

- введено до культурного обігу України та запропоновано власну інтерпретацію артефактів світової та вітчизняної художньої культури, зокрема: роботи китайського художника Ай Вейвей «Голови Зодіаку /Коло тварин» та «Гори кольору попелу» японського художника Аїда Макото, скульптуру «Золотий лотос» корейського художника і дизайнера Чой Джонг Хва, постмодерні інсценізації українського митця А. Савадова «Східний маяк» і «Аврора – дівчина, що несе прапор», живописне полотно «Привид революції» українського художника В. Цаголова (роботи українських митців вперше були презентовані на «Arsenale 2012»).

Запропоновано новий погляд:

- на засоби збереження історичної пам'яті у відтворенні й трансляції національних здобутків, що постають сьогодні явищем соціокультурної інтеграції та комунікації індивідуумів, груп, етносів і регіонів різночасових соціокультурних просторів минулого й теперішнього.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Дисертація може слугувати теоретико-методологічною основою для наукового дослідження перспективних напрямків і процесів, що відбуваються в сучасному мистецтві на даний час. Основні положення і результати роботи використані автором у процесі впровадження проекту «Арсеналу Ідей» у практичну діяльність музейних інституцій регіонів України, а саме: у Національний музей імені Андрія Шептицького (Львів), Мелітопольський краєзнавчий музей, у навчальний процес Національного технічного університету (Харківський політехнічний інститут). Результати роботи можуть також використовуватися як науково-методичні матеріали для організаторів інших художніх і виставково-експозиційних проектів; як навчально-методичний матеріал для підготовки

програм, лекційних курсів, семінарів, пов'язаних з вивченням процесів, що відбуваються в сучасному художньому середовищі.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедр НАКККіМ та міжкафедрального теоретико-методологічного семінару НАКККіМ; на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, конгресах, симпозиумах, семінарах: Культурно-мистецькі обрії: Наук.-практ. конф. – К.: НАКККіМ, 2016; Мистецька освіта в Європейському соціокультурному просторі XXI століття: п'ята Всеукр. наук.-творч. конф. – Мукачево: МДУ, 2016; Мистецька освіта України XXI століття: євроінтеграційний вектор: Міжн. наук.-творч. конф. – К.: НАКККіМ, 2016; Мистецька освіта в культурному просторі України XXI століття: Міжн. наук.-творч. конф. – К.: НАКККіМ, 2016; Концептуальна парадигма творчості Тараса Шевченка: філософський, лінгвістичний і мистецький контексти: Міжн. наук.-практ. конф. – К.: НАКККіМ, 2015; Україна-Греція: духовна спільність, наукові контакти, культурні зв'язки: Міжн. наук.-практ. конф. – К.: НАКККіМ, 2014; Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору XXI століття: Міжн. наук.-творч. конф. – Одеса – Київ – Варшава: НАКККіМ, 2014; Документ, мова, соціум: теорія та практика: II Міжн. наук.-практ. конф. – К.: НАКККіМ, 2014; Феномен Тараса Шевченка: лінгвістичний, історичний і мистецтвознавчий аспекти: Всеукр. наук.-практ. конф. – К.: НАКККіМ, 2014.

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у 16 наукових публікаціях: 6 статей у наукових фахових виданнях України та інших держав, які включені до міжнародних науково-метричних баз; 10 публікацій в інших наукових виданнях та збірках матеріалів конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг тексту становить – 347 сторінок, основний – 187 сторінок, список використаних джерел налічує 219 найменувань, у тому числі 34 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, виявлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про апробацію, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні підходи дослідження мистецького соціокультурного проектування у рефлексіях постмодернізму» подано історіографію питання та теоретико-методологічні засади дослідження.

У **підрозділі 1.1** «Культурологічно-мистецтвознавчий дискурс проблеми проектування у теорії та історії культури» зазначається, що соціокультурне проектування – це специфічна технологія і діяльність, сутність якої виявляється в аналізі відповідних проблем і виявленні причин їх виникнення, виробленні цілей і завдань, що характеризують бажаний стан об'єкта (чи сфери проектної діяльності), розробці шляхів й засобів для досягнення поставлених цілей. Об'єктом соціокультурного проектування виступає перетин двох підсистем:

соціуму і культури. Проект в такому випадку є засобом конституювання, збереження чи відтворення соціальних явищ і культурних феноменів, корелятивних конкретним історичним обставинам. Проектна діяльність належить до розряду інноваційної, творчої діяльності, оскільки вона передбачає перетворення реальності та будується з урахуванням відповідної технології.

У науці напрацьовано багато конструктивних ідей і положень вченими, які зверталися до досліджень у сфері соціокультурного проектування. Втім, до сьогодні проблемними галузями залишаються специфіка проекту як інноваційної форми ствердження сучасного мистецтва, особливості технологій соціокультурного проектування, можливості застосування зарубіжного досвіду, оцінка ефективності проектної діяльності тощо.

Специфіка проекту як форми мистецької діяльності – його орієнтованість на просвітницький результат, що дозволяє адекватно вирішувати проблеми соціокультурної сфери в умовах реформування країни. Інноваційні проектні технології, що використовуються в процесі реалізації проектів у сфері мистецтва, дозволяють виявити культурні потреби, розширити цільову аудиторію, інтенсифікувати зворотний зв'язок із суб'єктами культурної діяльності, формувати інформаційно-комунікаційний культурний простір, підвищити комплексну ефективність культурно-мистецької діяльності.

В основі соціокультурної сфери проектування лежить здатність підготувати та провести культурну акцію (або систему акцій), попередньо обґрунтувавши її ідею, визначивши цілі і завдання, передбачувані засоби рішення. Захід, акція, програма будуть ефективними лише в тому випадку, якщо в їхню основу покладено ідеальний задум, що випереджає дію, – проект. У розробці проектів у Національному культурно-мистецькому комплексі «Мистецький арсенал» були задіяні різні елементи мистецького, освітнього, художнього, соціального проектування, впроваджені програми взаємодії із системою формальної освіти, у тому числі з мистецькою. Зокрема, на базі проекту «Мистецький арсенал» інтегровані та поєднані різні мистецтва та культурні практики через діяльність напрямів-лабораторій: Лабораторія сучасного мистецтва, Театральна лабораторія, Літературна лабораторія та інші. У межах мегапроекту «Мистецький арсенал» задіяні також Харківський, Львівський, Івано-Франківський, Одеський та інші регіони, у яких діють як змінні, так й постійні проекти, що дозволяє, у контексті проектування культурних процесів, бачити регіон як певну духовно-культурну спільноту, яка багато в чому визначається етнокультурним складом території та її історико-культурним потенціалом, але не вичерпується ними.

У підрозділі 1.2 «Система часопростору постмодерної культури як парадигма мистецького соціокультурного проектування» розглядається соціокультурне проектування сучасного періоду постмодерну відповідно до основних тенденцій та методологічних парадигм епохи. Постсучасний соціокультурний проект – це елемент своєрідної ризоми, яка складається із мозаїчного розмаїття індивідуальних, соціальних та мистецьких практик, що у своїй багатогранній єдності становлять складну палітру самореалізації суспільства, індивіда та культури. Постмодерністський соціокультурний проект можливо розглядати як сукупність способів буття людини, як втілення акту

творення образу буття людини в культурному просторі. Відповідно до цього, у підрозділі аналізується становлення гуманітарної думки епохи постмодерну та соціокультурне середовище, що характеризує унікальність нашого часу. Розглядаючи соціокультурне проектування у категоріях сучасної культурології та мистецтвознавства, можемо констатувати, що цей процес є специфічним феноменом постмодернізму, який репрезентує сукупність діяльнісної практики буття людини в світі.

Методологічною основою дисертації є континуальне розуміння цілісності культури, що дозволяє розглядати феномен культури як особливий спосіб буття, заданий як її суб'єктно-сисловою підставою, так і внутрішньою впорядкованістю, вираженою в мистецьких моделях культури, зокрема в системі часопростору та процесах соціокультурного проектування. Кожна культурно-історична епоха, через свої уявлення про простір і час, створює власну систему просторово-часових координат культури. Таким своєрідним способом організації часопростору і певного історико-мистецького контексту вважаємо здійснення соціокультурного мистецького проектування.

Спираючись на культурологічно-мистецтвознавчі дослідження, ми обираємо концепцією дисертації часопросторову парадигму розбудови національної культури і мистецтва перехідних періодів, зокрема постмодерної України початку ХХІ століття. Сучасне українське суспільство перебуває в перехідному періоді трансформування: в ньому наявні традиційні форми культури, з'являються якісь нові синтезовані зразки, є присутнім блок інформаційного типу культури, досить широко представлені еkleктичні та маргінальні зразки культури. Ця картина ускладнюється формуванням нового соціального устрою. Концепції державної культурної політики виглядають в цих умовах виключно як ідеальні моделі, які не завжди враховують стан «перебудови» соціокультурної ситуації. Тому недоцільно покладатися лише на процеси самоорганізації в культурі, а необхідно використовувати прийоми корекції шляхом управлінських впливів, що упорядковують саморозвиток системи, згладжують явні протиріччя та знижують ризики розростання соціокультурних конфліктів, а отже доречним можна вважати здійснення проектування культурних процесів на різних рівнях.

Другий розділ «Зміст мистецького соціокультурного проектування» складається з двох підрозділів, де аналізується використання принципу синтезу мистецтв як основи структурування середовища проектів, визначається модель і концепція проекту «Мистецький арсенал».

У підрозділі **2.1 «Принцип синтезу мистецтв у структуруванні часопросторового середовища соціокультурних проектів»** наголошується на тому, що в основі кожного виду мистецтва (якщо мова йде про монотип мистецтво) лежить орієнтація на часову, просторову або часопросторову модальність. Саме орієнтація кожного виду мистецтва на одну координату (час чи простір) стає стимулом до виникнення безлічі часопросторових зв'язків. Чим більше в творах таких зв'язків на різних рівнях їх організації, тим складніша цілісна часопросторова структура, тим більші можливості утворення смислів володіє окремий твір, тим вище його здатність до синтезу різних хронотопів – істотної умови синтезу мистецтв. Синтез покликаний з'єднувати різні мистецтва в інтересах

посилення образної виразності, виступаючи як синтетична норма відповідності суперечливих елементів.

Сьогодні спостерігається ще один аспект синтезу як результату злиття реальної дійсності з художньою в рамках трансформації сучасної культури, яку ми називаємо віртуальною. Відтак, інтеграційні процеси пронизують всі сфери дійсності: синтез виходить за межі мистецтва в простір культури в широкому значенні. Оскільки сучасні уявлення про світ все більше ускладнюються, то закономірно підвищується увага до процесів інтеграції та до специфічної форми відображення реальності, якою є нове мистецтво синтезу ХХІ ст. Це художній синтез, який не може існувати без новітніх технологій, синтез, який змінює наші уявлення про світ, синтез, який, можливо, змінить саму людину, перетворивши її з спостерігача в творця.

У сучасному суспільстві на даному етапі розвитку найбільш істотну роль грають синтетичні мистецтва, що сприяють організації спілкування. Якщо раніше мистецтво було порівняно автономною системою щодо інших сфер суспільного життя, то зараз воно розуміється як різновид суспільної комунікації.

Один із напрямків такого синтезу – мистецтво виставок і експозицій. Тут синтез мистецтв більш обґрунтований утилітарно, з огляду на інформаційно-пропагандистські, науково-пізнавальні, освітні та інші функції виставкової діяльності. Розглядаючи виставкову експозицію в ролі специфічної інформаційної системи, в якій часопросторовий характер є формою її існування, визначаємо в дисертації окремі її аспекти: структурну будову, цілісність і зворотний зв'язок.

Особливістю сучасної культурної ситуації також є значний розвиток мультимедійних мистецтв, які одночасно впливають на всі почуття глядача. Сьогодні презентація мистецтва є прикладом видовища, де організований художній простір, синтетичний по суті, народжується через нерозривний взаємозв'язок представлених художніх форм.

У підрозділі 2.2 «**Моделювання та концептуалізація проекту “Мистецький арсенал”**» розробляється цілісна наукова концепція мистецтвознавчих аспектів моделювання соціокультурних проектів. Моделювання проектів у сфері мистецтва є усвідомлений ціннісно-орієнтований процес, науково обумовлений характером відносин до засвоєння і виробництва духовної та мистецької продукції на основі концептуального підходу. Моделювання виступає як цілеспрямована діяльність, зорієнтована на задоволення будь-якої практичної потреби. Під моделлю культурної події розуміється ідеальний об'єкт, створений людиною в практичних цілях – виховання, розвиток, формування свідомості і способу життя конкретної аудиторії. Модель є тлумаченням соціокультурного проекту як системи. Тому суб'єктом моделювання служить сама інформаційно-комунікативна система.

Сутнісною підставою технології моделювання є безпосередній зв'язок системи «об'єкт–середовище», визначення їх функціональних зв'язків, які володіють об'єктивним, відносно самостійним існуванням. Результатом процесу моделювання виступає реалізований проект, у якому викладено його

зміст, взаємини між суб'єктом–об'єктом, їх особистісний характер, вся система виховного та освітнього впливів на аудиторію.

Проект «Мистецький арсенал» започаткував нові стандарти у культурному житті України та згенерував позитивні зміни як на національному, так і на міжнародному рівні. Постійно еволюціонуючи та творчо засвоюючи досвід світових та вітчизняних музейних інституцій, комплекс «Мистецький арсенал» став причетним до створення масштабної культурно-мистецької установи країни, що сприяє розвитку українського суспільства, його світовому іміджу через підтримку мистецтва. Національний комплекс «Мистецький арсенал» – це складна та багатопарова культурна інституція, робота в якій одночасно просувається в усіх напрямках, притаманних сучасному культурно-мистецькому центру: організація виставок шедеврів українського та світового мистецтва з музеїв світу з впровадженням інтерактивних технологій; проведення книжкових ярмарків та презентацій; розробка освітніх програм для молоді та дітей; проведення наукових конференцій, лекторіїв, воркшопів, навчальних занять, майстер-класів, круглих столів, професійних зустрічей; розроблення спеціальних програм для осіб із особливими потребами; розробка та втілення програм популяризації українського мистецтва за кордоном.

Третій розділ «“Мистецький арсенал” як модель формування культурно-мистецького простору сучасної України» складається з двох підрозділів, де досліджено сучасні форми презентації мистецтва у культурному просторі та розглянуто приклади здійснення інноваційних фестивальних проєктів культурно-мистецького комплексу «Мистецький арсенал».

У підрозділі 3.1 «**Особливості презентації мистецтва у постмодерному культурному просторі**» висвітлені сучасні підходи до презентації мистецтва, теоретичною основою розроблення змісту та форм реалізації яких в рамках проєкту «Мистецький арсенал» слугували вищезазначені концепції часопростору та синтезу мистецтв постмодерної культури.

Показ або презентація мистецтва включає в себе обов'язкову взаємодію тісно пов'язаних компонентів «твір – художник – глядач». Презентація мистецтва є однією з сучасних, динамічних і постійно оновлювальних форм представлення та актуалізації мистецтва, яка включає в себе цілісну систему елементів, що сприяють «просуванню» мистецтва і виконанню різних функцій (дослідницьких, комунікативних, іміджевих, комерційних, репрезентативних). Від того, як працює набір цих елементів, як він впливає на свідомість і підсвідомість, можна судити про певні тенденції розвитку мистецтва та стан культури в цілому.

Сьогодні можна виділити певні види презентацій сучасного мистецтва. За формою сприйняття їх можна розділити на дві групи – 1) історично сформовані і стійкі традиційні форми, що представляють мистецтво через прямий контакт із споживачем (різні види виставок, фестивалі, ярмарки, аукціони) та 2) опосередковані форми презентацій, що представляють мистецтво за допомогою текстового, зорового, слухового сприйняття (друковані видання, каталоги виставок і окремих художників, періодичні видання, медіа-проєкти, інтернет-сайти). Презентації мистецтва можуть ґрунтуватися на видах і жанрах

мистецтва, а також навколо певної заданої теми, мати широкий географічний діапазон – місцевий, регіональний, міжнародний.

У наш час ставлення до мистецтва зазнає докорінних змін, на тлі яких й мистецькі проекти несуть якісно інші функції. Наприклад, з традиційних форм уявлення образотворчого мистецтва основним і найбільш популярним видом залишається виставка. Виставка представляє собою одну з форм презентацій мистецтва, визначеного конкретним місцем і часом проведення, заданою концепцією або певною тематикою. У сучасній ситуації можна спостерігати певну метаморфозу або переродження виставки в соціальне явище.

Розрізняються різні моделі і підходи до мистецької та просвітницької діяльності «Мистецького арсеналу», які формуються під впливом суспільних та культурних умов. Змінюються засоби презентації: від постійних ілюстративних експозицій до інтерактивних. При цьому, відповідно, змінюються методи і форми діяльності культурно-мистецького комплексу. Наприклад, проект «Чисте мистецтво» є спробою вивести наїв за межі традиційного «етнографічного» поля та вмістити його у більш широкий контекст розвитку художньої традиції.

Підрозділ 3.2 «Інноваційні моделі фестивалів “Мистецький арсенал”» присвячений аналізу сутності та динаміки розвитку моделей культурно-мистецьких фестивалів, які здійснюються у рамках реалізації мегапроекту «Мистецький арсенал».

Фестиваль мистецтв – відносно молоде мистецьке явище, що володіє чіткою організаційною структурою і яскраво вираженою соціокультурною динамікою. Актуалізовано ряд особливостей, що відрізняють діяльність фестивалів від інших презентаційних форм. По-перше, вони об'єднують і синтезують в собі як традиційні форми презентації мистецтва, так і опосередковані. Будь-який масштабний фестивальний проект має, крім серії експозицій, ще й певний набір допоміжних елементів для успішного позиціонування проекту. По-друге, фестивалі, маючи широкий діапазон подачі художнього матеріалу, активну міжнародну взаємодію та взаємовплив, сприяють загальному процесу глобалізації і комунікації, створюючи єдиний світовий культурний простір. По-третє, дані форми засновують і створюють певні інституції, свого роду інструменти для більш успішного проведення проектів. Ці організації не тільки координують проведення проекту і аналізують його недоліки, а також планують подальший розвиток. По-четверте, фестивалі стають загальною системою, створеною для підтримки художньої культури і формування нових ціннісних критеріїв у сфері мистецтва.

Масові культурні проекти являють собою складну область синтетичного мистецтва, де поєднуються в новій якості різні види й жанри мистецтва. Фестиваль мистецтв є особливим типом художнього простору, котрий проявляється на різних рівнях: художній простір як властивість будь-якого твору мистецтва, і, одночасно, як складна єдність і сукупність усіх представлених творів, що народжують принципово новий, якісно інший художній простір.

У діяльності Національного культурно-мистецького комплексу «Мистецький арсенал» є досвід високого рівня проведення міжнародних фестивалів сучасного мистецтва. У травні 2012 року у «Мистецькому арсеналі» проходила

перша Київська Бієнале сучасного мистецтва «Arsenale 2012». Близько сотні українських та іноземних художників презентували 250 творів. Серед них 40 – це нові роботи, зроблені спеціально для «Arsenale 2012». Серед авторів – арт-зірки першої величини: китайський художник Ай Вейвей, американський художник Пол Маккарті і скандально відомі британські художники-концептуалісти Джейк і Дайнос Чепмени, піонер відеоарту Білл Віола і багато інших.

Проект бієнале мав стратегічне значення для розвитку культурної інфраструктури держави. Місією Першої Київської бієнале «Arsenale 2012» було, в тому числі, зафіксувати Україну на міжнародній культурно-мистецькій мапі.

Серед проектів комплексу зазначимо «Книжковий Арсенал» – щорічний міжнародний літературно-мистецький фестиваль, який проводиться у м. Києві з 2011 року і складається з традиційної виставки-ярмарки книжок, що представляє актуальне книговидання, та насиченої програми різноманітних мистецьких заходів, зокрема включає зустрічі з видатними діячами як української літератури (Ю. Андрухович, Л. Дереш, С. Жадан, О. Забужко, Ю. Іздрик, І. Карпа, А. Курков), так й музичного мистецтва (В. Сильвестров, А. Загайкевич, Є. Громов, інші). У межах «Книжкового Арсеналу» було здійснено разом з видавництвом «Дух і Літера» проект «Валентин Сильвестров. Музика поезії», де відбулася прем'єра твору В. Сильвестрова на слова Т. Шевченка «Піснеспіви»

Щорічний мистецько-освітній проект «Арсенал Ідей» в «Мистецькому арсеналі» подається реципієнтам як тексти культури різних видів мистецтв, які слугують універсальним посередником у процесах соціокультурної комунікації юного покоління, його творчого зростання у процесі художнього моделювання часопростору культури міста, регіону, країни, світу. Фестиваль «Арсенал Ідей» став унікальним досвідом поєднання в єдиній широкій інтерактивній освітній програмі різних сфер – мистецтва, науки та інновацій, що дозволило дітям та підліткам, зокрема й з обмеженими можливостями, обирати види діяльності та комбінувати різні сфери навичок та знань.

Отже, на прикладі діяльності культурно-мистецького комплексу «Мистецький арсенал» ми бачимо, що сучасні презентації мистецтва можуть ґрунтуватися на різних видах і жанрах мистецтва, а також навколо певної заданої теми, використовуючи сучасні інтерактивні технології, виставкові проектні форми медіа-напрямків, медіа-арту, перформансу та ін.

ВИСНОВКИ

Відповідно до визначеної мети і поставлених задач досягнуті результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

1. Обґрунтовано, що часопростір культури являє собою специфічну форму буття соціального часопростору та характеризується здійсненням культуротворчої діяльності, об'єктом і суб'єктом якої виступає людина. Просторові і часові категорії, світоглядно-філософські уявлення про простір і час стають ключем до розуміння особливостей культурної епохи. Виявлення специфіки часопросторових характеристик національної культури, особливо в

перехідні періоди, вимагає їх обов'язкового співвідношення із загальноєвропейською та загальносвітовою традицією. Спираючись на відповідні культурологічно-мистецтвознавчі дослідження, ми визначаємо концепцію часопростору як теоретичну парадигму розбудови та проектування національної культури і мистецтва перехідних періодів, зокрема постмодерної України початку ХХІ століття.

2. Доведено, що соціокультурне проектування в сучасний період, який називають часом Постмодерну, зазнає суттєвих змін відповідно до основних культуротворчих тенденцій та наукових парадигм епохи. У дисертації зазначається, що постсучасний соціокультурний проект – це елемент своєрідної ризику, що складається із мозаїчного розмаїття індивідуальних, соціальних та мистецьких практик, які у своїй багатогранній єдності становлять складну палітру самореалізації суспільства, індивіда та культури. Проект в культурі Постмодерну доцільно розглядати як сукупність способів буття людини, як втілення акту творення образу буття людини в культурному просторі, що характеризує унікальність нашого часу. В дисертації охарактеризована сучасна українська соціокультурна ситуація, що являє собою «перехід у переході», оскільки вона включена в процеси більш масштабного характеру. Особливість українського постмодернізму в тому, що він породжений колізіями посттоталітарного розвитку пострадянської культури. Установки постмодернізму, який заявив про себе в ситуації історичного зламу, виявилися співзвучними самій соціокультурній ситуації.

3. Визначено особливості здійснення соціокультурного проектування у постмодерну добу. Насамперед, це екзистенційне спрямування власного творчого начала людини на саму себе як на самоцінний об'єкт проектування. Орієнтація на самореалізацію індивіда у соціокультурному середовищі – своєрідна проектна інтровертність, яка замінила екстравертне ставлення до процесу творчості. Це виявилось у створенні складної ризомної системи культурних та мистецьких практик різного рівня: від панування короточасних ринкових проектів до реалізації соціокультурних проектів з точки зору глобалізації, інформатизації та масовізації суспільства, де втілюються риси проектування періоду постмодерну, прикладом якого є проект «Мистецький арсенал».

4. Виявлено, що сучасна презентація мистецтва у культурному просторі як вид художньо-комунікаційного видовища являє собою складну галузь синтетичного мистецтва, в якій постають і поєднуються у новій смисловій і художній якості різні види й жанри музичного, драматичного, літературного, хореографічного та образотворчого мистецтва. Особливістю сучасної культурної ситуації також є значний розвиток мультимедійних мистецтв, які синтетично впливають на всі почуття глядача. Сьогодні презентація мистецтва є прикладом видовища, де організований художній простір, синтетичний по суті, народжується через нерозривний взаємозв'язок представлених художніх форм. Різного роду потреби в синтезі мистецтв викликали до життя і різноманітні синтетичні структури, які отримали розвиток в сучасному мистецтві.

Процес проектування протікає в контексті конкретного типу історичної культури, що зумовлює змістові й формальні взаємовпливи різних видів мистецтва. Доведено, що синтез мистецтв – взаємодія між собою окремих видів художньої та проектної творчості – обов'язкова умова формування гуманістичного середовища проживання людини.

5. На прикладі проекту «Мистецький арсенал» у дисертації розроблена цілісна наукова концепція проектного моделювання у галузі мистецтва. Визначено системну програму взаємопов'язаних дослідницьких завдань: аналіз поняття «моделювання культурних проектів»; розроблення методологічних основ моделювання соціокультурних проектів; вивчення і систематизація теорії процесу моделювання проектів в контексті єдності змісту і конкретної форми; виявлення впливу змісту як системоутворюючого елемента на процес моделювання в установах культури і мистецтв; визначення умов і чинників, що стимулюють чи обтяжують процес моделювання.

Під моделюванням соціокультурних проектів ми розуміємо таку форму концептуалізації досліджуваних явищ і процесів, результатом якої стає створення функціонального прообразу бажаного результату проекту, його ідеальної моделі. Базовою підставою побудови подібної теорії є наукове осмислення сутності і параметрів соціокультурного проекту, за допомогою якого відбувається соціалізація та інкультурація особистості.

Національний культурно-мистецький та музейний комплекс "Мистецький арсенал" сьогодні є одним з найбільш перспективних та масштабних загальнонаціональних проектів культури і мистецтва України, який у майбутньому має на меті стати одним із найпотужніших світових освітньо-мистецьких закладів. Місія «Мистецького арсеналу» – об'єднати великий об'єм культурних ініціатив та надбань України в єдиний концептуальний національний проект з метою презентації української історичної та мистецької спадщини як частини світового культурного надбання.

6. Обґрунтовано пріоритетні напрямки та інноваційні форми презентації мистецтва в діяльності комплексу «Мистецький арсенал», що являють собою новий тип синтетичного художнього простору, який впливає комплексно, синестетично на всі органи відчуття глядача та перетворення його на активного учасника, співавтора мистецької дії.

У зв'язку з цим відзначено, що найважливішим моментом у сучасному мистецтві є зміна ролі глядачів – з пасивних спостерігачів вони перетворюються в безпосередніх учасників мистецького процесу – в більшості мистецьких проектів присутні елементи інтерактивності. Глядач як співучасник художнього процесу стає співавтором художника, вступаючи з ним у творчий діалог. Нові форми сучасного видовища розмивають кордони між глядачами і виконавцями, часом навмисно стираючи межу, що розділяє їх, відтак залучаючи перших в дію. Ефект співучасті, співпереживання і співтворчості глядача – одна з найважливіших характеристик сучасного видовища.

Розглядаючи виставкову експозицію в ролі специфічної інформаційної системи, в якій часопросторовий характер є формою її існування, визначено окремі її характеристики. Як інформаційній системі, експозиції притаманні

властивості будь-якої інформаційної системи: структурна будова, цілісність і зворотний зв'язок.

Визначено, що фестивалі мистецтв – особлива форма репрезентації мистецтва, яка існує і реалізує себе, перш за все за законами художнього видовища. Сучасні фестивалі мистецтв – це виробництво великих культурних проектів, які сьогодні є також складовими сучасної мистецької системи, підпорядкованої законам формування видовища.

В дисертації науково обґрунтовані інноваційні фестивальні моделі комплексу «Мистецький арсенал», у розробці яких брала безпосередню участь автор дисертації: це – бієнале «Arsenale 2012», міжнародні фестивалі «Книжковий Арсенал» та «Арсенал Ідей».

Методологічною основою розробки мистецько-освітнього проекту «Арсенал Ідей» у «Мистецькому арсеналі» слугували теорії культурного тексту. Було враховано, що у часопросторовому континуумі культури текст виступає не тільки як лист, мова, але й як символічна структура реальності. Проект «Арсенал Ідей» саме й подається реципієнтам як тексти культури різних видів мистецтв, які слугують універсальним посередником у процесах соціокультурної комунікації юного покоління, його творчого зростання у процесі художнього моделювання часопростору культури міста, регіону, країни, світу. Особлива увага у реалізації проекту «Арсенал Ідей» надається вдосконаленню інфраструктури будівлі Арсеналу та експозиції артефактів для дітей з обмеженими можливостями.

Наша країна зазнає потужних змін, формуються нові цінності і усвідомлення того, що майбутнє – у руках дітей, і саме діти та молодь є рушійною силою, спроможною на якісні зміни. Проведення освітнього фестивалю «Арсенал Ідей» сьогодні є особливо своєчасним, зважаючи на те, що культурно-мистецька сфера в Україні потребує активних змін; впровадження інноваційних дитячих освітніх програм вже отримує свій розвиток, а питання розвитку альтернативної освіти є надзвичайно актуальними на державному рівні.

7. На прикладі проекту «Мистецький арсенал» узагальнено сучасний світовий виставковий та музейний досвід і показано впровадження всеукраїнських та транснаціональних програм і проектів у художній континуум України у співпраці з музейними інституціями США, Швейцарії, Італії, Польщі, регіонів України. Так, згідно «Концепції розвитку Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал» та статусу комплексу як установи під патронатом Президента України основним завданням діяльності «Мистецького арсеналу» є створення сучасної динамічної мистецько-освітньої установи нового покоління, яка стає потужним культурно-інформаційним центром та об'єднує у своїй структурі історію українського мистецтва від давнини до сучасності, масштабні мистецькі проекти та колекції шедеврів світового мистецтва з провідних музеїв світу. Національний комплекс «Мистецький арсенал» має стати не лише центром культурного життя країни, але, що не менш важливо, демонстративною моделлю, яка представить світові сучасну українську культурну практику, її новий національний бренд.

8. Постійно еволюціонуючись, комплекс «Мистецький арсенал» перетворюється на модель розвитку культури та мистецтва, демонструє шляхи подолання дистанції між успадкованим історичним простором та ідеєю новітньої культурної інституції. Такий стан потребує усвідомлення власної ролі та можливих способів взаємодії з українським суспільством. Особливої уваги з точки зору нової освітньо-мистецької філософії заслуговують проблеми визначення, методології, експерименту та їхнього адаптування у свідомості сучасної культурної генерації доби постмодерну.

Легендарне минуле Арсеналу, що тісно пов'язане з видатними історичними постатями, знайшло нове символічне прочитання у сьогоденні: мілітарна споруда трансформується в осередок високого мистецтва, який має усі шанси стати невід'ємною частиною загальноєвропейського культурного ландшафту. Проект «Мистецький арсенал» сьогодні – це масштабні культурні заходи, які за роки активної роботи зібрали декілька мільйонів відвідувачів. Проекти комплексу стали значущими подіями культурного життя країни, такими, що визначають її подальший розвиток у сфері мистецтва, художньої культури, духовності. Цей напрям соціокультурного проектування має широкі перспективи, зокрема як один із засобів розвитку діалогу культур у світовому контексті, створення глобальної естетосфери «пан-мистецтва».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України та у періодичних виданнях інших держав

1. Ivanovska N. Art as an Idea // National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. Kyiv, 2016. Vol. 3. P. 85–88.
2. Івановська Н. Бієнале як модель сучасного культурного простору України // Українська культура: зб. наук. пр. Рівне: Рівненський держ. гуманіт. ун-т, 2016. Вип. 21. С. 196–200.
3. Ivanovska N. Operation System of Biennale in Contemporary Cultural Space // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. 2015. Vol. 7–8. P. 3–5.
4. Івановська Н. Бієнале та освітні проекти для дітей та підлітків у музейному просторі України (на прикладі фестивалю «Арсенал Ідей») // Аркадія: культурологічний та мистецтвознав. журн. Одеса: Студія Негоціант, 2015. № 3(44). С. 89–94.
5. Ivanovska N. Modern Art in a Context of Exhibition of Art-Kyiv Cotemporary // National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. Kyiv, 2015. Vol. 4. P.111–115.
6. Івановська Н. Полістилістика в творчості видатної художниці та скульптора Луїзи Буржуа: до історії бієнале // Вісник НАКККіМ: зб. наук. пр. – К.: Міленіум, 2014. Вип. 4. С. 49–53.

**Статті в інших наукових виданнях
та збірниках матеріалів конференцій**

7. Ivanovska N. Legitimacy and Importance of the Biennial Phenomenon // *Profesiina Mystetska Osvita i Khudozhnia Kultura: Vyklyky XXI Stolittia*. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University, 2016. P. 396–404.
8. Івановська Н. Дискусійна платформа першої Київської бієнале // *Культурно-мистецькі обрії: Матеріали наук.-практ. конф.* К.: НАКККіМ, 2016. С. 140–143.
9. Івановська Н. Навчання через досвід // *Мистецька освіта в Європейському соціокультурному просторі XXI століття: матеріали V Всеукр. наук.-творч. конф.* Мукачеве: МДУ, 2016. С. 158–160.
10. Івановська Н. Зміст фестивалю «Арсенал Ідей» // *Мистецька освіта України XXI століття: євроінтеграційний вектор: Матеріали міжн. наук.-творч. конф.* К.: НАКККіМ, 2016. С. 140–144.
11. Івановська Н. Мистецька освіта через призму українських музейних інституцій // *Мистецька освіта в культурному просторі України XXI століття: Матеріали міжн. наук.-творч. конф.* К.: НАКККіМ, 2016. С. 48–50.
12. Івановська Н. Шевченкоманія по-українськи // *Концептуальна парадигма творчості Тараса Шевченка: філософський, лінгвістичний і мистецький контексти: Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф.* К.: НАКККіМ, 2015. С. 54–55.
13. Івановська Н. Форум сучасного мистецтва Art-Kyiv Contemporary 2014 в контексті діалогу культур: Україна-Іспанія // *Україна-Греція: духовна спільність, наукові контакти, культурні зв'язки: Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф.* К.: НАКККіМ, 2014. С. 164–165.
14. Івановська Н. «Книжковий Арсенал» в культурному просторі Києва // *Культурно-мистецька освіта як складова художнього простору XXI століття: Матеріали міжнарод. наук.-творч. конф.* Одеса-Київ-Варшава: НАКККіМ, 2014. С. 58–62.
15. Івановська Н. Сучасне мистецтво: здобутки і перспективи // *Документ, мова, соціум: Теорія та практика: Матеріали II Міжнарод. наук.-практ. конф.* К.: НАКККіМ, 2014. С. 101–102.
16. Івановська Н. Мистецтво та любов у творчості Тараса Шевченка // *Феномен Тараса Шевченка: лінгвістичний, історичний і мистецтвознавчий аспекти: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф.* К.: НАКККіМ, 2014. С. 161–163.

АНОТАЦІЯ

Івановська Н. В. Проект «Мистецький Арсенал» у часопросторі культури України початку ХХІ ст. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства (доктора філософії) за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури України, Київ, 2017.

Дисертація є дослідженням, у якому системно обґрунтовано концепцію часопростору як парадигми мистецького соціокультурного проектування в постмодерному науковому полі, виявлено специфіку та форми презентації художнього простору сучасної України в текстах постмодерного дискурсу, запропоновано авторську модель соціокультурного проекту на прикладі діяльності Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал».

У роботі обґрунтовано, що часопростір культури являє собою специфічну форму буття соціального часопростору та характеризується здійсненням культуротворчої діяльності, об'єктом і суб'єктом якої виступає людина. У дисертації зазначається, що постсучасний культурний проект – це елемент своєрідної ризику, що складається із мозаїчного розмаїття індивідуальних, соціальних та мистецьких практик, які у своїй єдності становлять складну палітру самореалізації суспільства, індивіда та культури. Сучасна презентація мистецтва у культурному просторі являє собою складну область синтетичного мистецтва, де художній простір, синтетичний по суті, народжується через нерозривний взаємозв'язок представлених художніх форм.

На прикладі проекту «Мистецький Арсенал» у дисертації розроблена цілісна наукова концепція проектного моделювання у галузі мистецтва. Обґрунтовано пріоритетні напрямки та інноваційні форми презентації мистецтва в діяльності комплексу, що являють собою новий тип синтетичного художнього простору. Фестиваль мистецтв визначено як мистецьку подію, яка функціонує за законами художнього комунікаційного видовища і має ряд ознак: синтетичність, нелокальність, соціальну спрямованість, орієнтованість на глядацьку аудиторію. В дисертації науково обґрунтовані інноваційні фестивальні моделі проекту «Мистецький арсенал»: бієнале «Arsenale 2012», міжнародні фестивалі «Книжковий Арсенал» та «Арсенал Ідей».

Ключові слова: часопростір, культурний простір, постмодерн, синтез мистецтв, соціокультурний проект, модель, презентація мистецтва, фестиваль мистецтв, бієнале, Мистецький арсенал.

SUMMARY

Ivanovskaya N.V. Project «Mystetskyi Arsenal» in the Time Space of Ukrainian Culture at the Beginning of the XXI Century. – The qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Art Studies (Doctor of Philosophy) in specialty 26.00.01 – Theory and History of Culture. – National Academy of Cultural and Arts Management, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2017.

Thesis for a Candidate Degree in Art Studies (Doctor of Philosophy) in specialty 26.00.01 – Theory and History of Culture. – National Academy of Cultural and Arts Management, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2017.

The scientific problem of the presented research is a theoretical substantiation of the content of socio-cultural design in the field of art, the conceptualization of the "Mystetskyi Arsenal" project as a model for the formation of the postmodern artistic space and the world image of Ukraine at the beginning of the XXI century and the actualization of interactive technologies of the presentation of domestic and world art in transnational projects.

The concept of time space as the theoretical paradigm of building and designing of national culture and art of transitional periods, in particular postmodern Ukraine of the beginning of the XXI century, is determined. It is substantiated that the time space of culture is a specific form of being of social time space and is characterized by the implementation of cultural activity, the object and subject of which is a person. Spatial and temporal categories, ideological and philosophical representations about space and time become the key to understanding the peculiarities of the cultural era.

It has been proved that socio-cultural design in the modern period, which is called Postmodern time, undergoes substantial changes in accordance with the main culturological tendencies and scientific paradigms of the epoch. In the dissertation it is noted that postmodern cultural project is an element of a peculiar rhizome consisting of a mosaic variety of individual, social and artistic practices, which in their multifaceted unity form a complex palette of self-realization of society, individual and culture. The dissertation describes the modern Ukrainian socio-cultural situation, which is a "transition in transition", because it is included in the processes of a larger scale. Placements of postmodernism, which declared itself in a situation of a historical breakthrough, were consistent with the socio-cultural situation in Ukraine itself.

It is revealed that the presentation of art in the cultural space as a kind of artistic and communicative sight is a complex branch of synthetic art in which different types and genres of arts appear and combine in the new semantic and artistic quality. It is proved that the synthesis of arts – the interaction between different types of artistic and design art – is a prerequisite for the formation of humanistic human habitat.

The priority directions and innovative forms of art presentations in the activity of the "Mystetskyi Arsenal" complex, which are a new type of synthetic artistic time

space, are grounded, striving to influence the complex, synesthetically all organs of the recipient's senses and turn it into an active participant, co-author of artistic action.

It was found out that the exhibition exposition as a specific information system is characterized by the properties of any information system: structural structure, integrity and feedback.

The thesis scientifically based innovative festival model complex "Mystetskyi Arsenal", the development of which was directly involved by dissertation is – Biennial "Arsenale 2012", international festivals "Book Arsenal" and "Arsenal of Ideas". Particular attention in the implementation of the "Arsenal of Ideas" is given to improving infrastructure and the Arsenal exhibition of artifacts for children with disabilities.

By the example of the "Mystetskyi Arsenal" summarizes the modern world museum experience and demonstrated implementation of national and multinational programs and projects in the artistic continuum of Ukraine in cooperation with museum institutions in the United States, Switzerland, Italy, Poland, Ukraine regions. Thus, according to the "Concept of National Art and Culture Complex "Mystetskyi Arsenal"" and the status of the complex as an institution under the patronage of the President of Ukraine in the thesis defines the main tasks of the "Mystetskyi Arsenal" – is the creation of a modern dynamic artistic and educational institution of the new generation, which is a powerful cultural center and the combines in its structure, history of Ukrainian art from antiquity to the present, large-scale art projects and a collection of masterpieces of world art. The "Mystetskyi Arsenal" national cultural and artistic complex should become not only the center of cultural life of the country but, equally important, a demonstrative model that will present the modern Ukrainian cultural practice to the world, its new national brand. The legendary past of the Arsenal, which is closely connected with the outstanding historical figures, has found a new symbolic reading in the present: the militaristic structure is transformed into a high art area, which has all the chances to become an integral part of the pan-European cultural landscape.

It is proved that the project "Mystetskyi Arsenal" today – a large-scale cultural events that the years of active work gathered several million visitors. Projects of complex events become significant cultural life, those determine its further development in the field of art, artistic culture and spirituality.

In the following studies, this direction of socio-cultural design has broad prospects, in particular as one of the means of developing a dialogue of cultures in a global context, creating a pan-art global esteosphere.

Key words: time-space, cultural space, post-modern, synthesis of arts, socio-cultural project, model, presentation of art, festival of arts, biennale, Mystetskyi Arsenal.